

Тема: 1.Міжнародні відносини в 1950-1980-ті рр..

2.Завершення «холодної війни».

1. Британський письменник Джордж Орвелл у статті «Ти та атомна бомба», надрукованій у жовтні 1945 р., уперше назвав тогочасне протистояння між США та СРСР «холодною війною». Поняття набуло поширення. Офіційно його вперше використав у промові радник президента США Гаррі Трумена Б. Барух у квітні 1947 р. Перший спалах «холодної війни» другої половини 1940 — початку 1950-х рр. призвів до виникнення регіональних конфліктів, через які пролягла лінія протистояння між наддержавами. Частина цих конфліктів не вщухла до сьогодні: Конфлікт у Кореї (1950—1953 рр.). Конфлікт на Близькому Сході. Конфлікт між Індією та Пакистаном. Велика Британія, Франція, Нідерланди розпочали колоніальні війни. «ХОЛОДНА ВІЙНА» – ідеологічне, економічне, політичне, культурне протистояння соціалістичних та капіталістичних країн, насамперед СРСР та США.«ХОЛОДНА ВІЙНА» - особлива система міжнародних відносин другої половини 40-х – початку 90-х років ХХ століття. У «холодній війні» обидві сторони уникали відкритого конфлікту, усвідомлюючи його непередбачуваний результат через відсутність абсолютної переваги сил. Так, на початковому етапі «холодної війни» США утримували монополію на ядерну зброю, але не мали засобів її доставки, здатних подолати радянську протиповітряну оборону. У Європі СРСР переважав у звичайних озброєннях. Після появи в 1949 р. у СРСР ядерної зброї, а пізніше балістичних ракет, як засобів її доставки, військове суперництво обох держав перейшло на новий рівень. На початку 1950-х рр. відбулися зміни в керівництві США і СРСР, що позначилося на зовнішньополітичному курсі цих країн. У 1953 р. СРСР відмовився від вимог до Туреччини щодо чорноморських проток. Було нормалізовано відносини з Югославією, розірвані в 1948 р. після конфлікту між Йосипом Броз Тіто і Йосипом Сталіним. Досягнуто угоду про припинення війни в Кореї. У 1954 р. в Женеві була підписана домовленість про припинення війни в Індокитаї, чим покладено край намірам Франції щодо відновлення колоніальних володінь у Південно-Східній Азії. Женевська конференція. 1954 р. Президент Єгипту Г. А. Насер, імператор Ефіопії Хайле Селассіє та президент Югославії Й. Броз Тіто (зліва направо) на відкритті конференції Руху неприєднання 1 вересня 1961 р. Суттєві зміни відбулися і у відносинах між СРСР та країнами Заходу: У 1955 р. представники СРСР, США, Великої Британії та Франції підписали Австрійську державну угоду. У 1955 р. СРСР оголосив про припинення стану війни з Німеччиною, а в 1956 р. — із Японією, і між ними встановилися нормальні дипломатичні відносини та економічні зв'язки. У 1959 р. відбувся перший візит глави радянського уряду М. Хрущова до США. Вдалося розблокувати діяльність ООН — до її складу було прийнято 16 нових країн. СРСР визнав нейтралітет Югославії; Китай перетворився на майже рівного СРСР партнера. Відносинам СРСР зі східноєвропейськими країнами було надано вигляд рівноправних. ПОСЛАБЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ НАПРУЖЕНОСТІВізит Микити Хрущова в США, вересень 1959 року. Договір про

відновлення незалежності Австрії, травень 1955 року. У квітні 1955 р. в Бандунгу (Індонезія) 29 країн Азії та Африки, що здобули незалежність, скликали конференцію, яка схвалила принципи мирного співіснування й співробітництва держав із різним суспільним ладом. Конференція висловила рішучість народів Азії та Африки повністю й назавжди покінути з колоніалізмом, засудила агресивні блоки, поставила вимоги заборонити ядерну зброю. Країни — учасники конференції виробили такі основні принципи своєї політики: незалежна від наддержав політика; підтримка національно-визвольних рухів; позаблоковий статус; заборона використання своєї території для іноземних військових баз. Пізніше про підтримку цих принципів заявили й інші країни, що здобули незалежність. Конференція у Бандунзі (Індонезія), 1955 р. Країни, що були представлені на Конференції у Бандунзі, 1955 р. Рух неприєднання став важливим самостійним чинником світової політики. Із 1973 р. конференції Руху неприєднання проводилися регулярно кожні три роки. Після розпаду СРСР Рух втратив сенс свого існування. З ініціативи прем'єр-міністра Індії Дж. Неру, президента Югославії Й. Броз Тіто, президента Єгипту Г. А. Насера та інших у вересні 1961 р. в Белграді відбулася конференція 25 глав урядів, яка поклала початок Руху неприєднання. Учасники Руху, більшість із яких вважали, що США та СРСР несуть рівну відповідальність за міжнародну напруженість і гонку озброєнь, проголосили неприєднання до військово-політичних блоків, підтримали боротьбу народів проти колоніалізму, за незалежність, за ліквідацію економічної нерівності у світі, за мирне співіснування.

ПОСЛАБЛЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ НАПРУЖЕНОСТІ в 1950-ті рр. ВІДНОВЛЕННЯ КОНФРОНТАЦІЇ у 1955 р. ФРН було включено до НАТО. 14 травня 1955 р. СРСР та його союзники підписали Варшавський договір і тим самим остаточно оформили створення військово-політичної організації на сході Європи. У Західній Європі в 1950-ті рр. відбувалося становлення ідеї європейської єдності. Було створено ЄЕС, що остаточно знищило сподівання СРСР на прихід до влади в цих країнах прорадянських сил. США та їхні союзники звикли до жорсткого стилю радянської дипломатії, а тому серйозно не сприймали нових пропозицій СРСР, зокрема про значне роззброєння, вступ СРСР до НАТО тощо. Гонка озброєнь не припинилася, а навпаки, посилилася. З'явилися міжконтинентальні балістичні ракети й бомбардувальники, атомні підводні човни тощо. М. Хрущов запропонував розглядати національно-визвольний рух як союзника соціалізму в його боротьбі проти імперіалізму. Тим самим було усунуто ідеологічні перешкоди для розвитку військово-політичного та економічного співробітництва з країнами, що здобули незалежність. Так, у 1956 р. СРСР підтримав у Єгипті націоналіста Г. А. Насера в боротьбі з агресією Ізраїлю, Франції та Великої Британії. Тим часом Захід перейшов від політики «стримування комунізму» до його «відкидання». У 1953 р. спецслужби США та Великої Британії здійснили переворот в Ірані, а в 1954 р. — у Гватемалі, щоб усунути від влади прорадянські сили. Зрештою потепління відносин переросло в гострі міжнародні кризи: 1956 р. — на Близькому Сході та в Угорщині, 1957 р. — у Сирії, 1958 р. — у Лівані, на Тайвані, 1961 р. — Друга берлінська криза, 1962 р. — Карибська криза тощо.

ПРИЧИНИ НАРОСТАННЯ НАПРУЖЕНОСТІ 1. - особисті риси лідера СРСР М. Хрущова як політичного діяча – нестабільність у

поглядах; 2. - поява ракетної зброї у СРСР; 3. - успішний економічний розвиток СРСР у 1950-х рр.; 4. - у 1960 р. КПРС була проголошена авангардом світового комуністичного руху; 5. - активний розпад у 1950 - 1960-х рр. колоніальної системи під ударами національно-визвольних рухів, які підтримував Радянський Союз. М. Хрущов у Парижі. Квітень 1960 р. Жителі Західного Берліна протестують проти зведення стіни. 1961 р. Відносини між СРСР і США значно загострилися через проблему Західного Берліна. Із 1958 р. М. Хрущов почав домагатися зміни статусу міста, погрожуючи односторонніми діями. У травні 1960 р. в Парижі було скликано конференцію представників США, СРСР, Великої Британії і Франції на вищому рівні. Напередодні цієї події радянські засоби протиповітряної оборони збили над Уралом американський розвідувальний літак У-2. Роботу конференції було зірвано. Не відбувся й візит Д. Ейзенхауера до СРСР. На зустрічі з новим президентом США Дж. Кеннеді у квітні 1961 р. у Відні (Австрія) М. Хрущов в ультимативній формі зажадав зміни статусу Берліна. Спалахнула Друга берлінська криза. 19 серпня 1961 р. вздовж усього кордону Західного Берліна було збудовано загорожу, а потім стіну, яка стала символом «холодної війни». Оскільки блокади не було, США обмежилися незначною демонстрацією сили. Виставка залишків збитого американського літака-шпигуна У-2. Москва. 1960 Зведення Берлінської стіни. У 1959 р. СРСР визнав уряд Ф. Кастро, який прийшов до влади на Кубі, поваливши диктатуру генерала Ф. Батісти. У 1960 - 1961 рр. активно розвивалися торговельно-економічні відносини між СРСР та Кубою. Проникнення СРСР на Американський континент і прорадянська орієнтація режиму Ф. Кастро викликали занепокоєння уряду США, який організував збройну інтервенцію на Кубу. СРСР надав Кубі допомогу зброєю. СРСР розмістив на острові балістичні ракети із ядерними боєголовками, які мали стати гарантом миру в регіоні. Це призвело до кризи в радянсько-американських відносинах, що отримала назву Карибська криза. Вона стала кульмінацією «холодної війни». 23 жовтня 1962 р. радянський уряд розцінив дії США як агресивні та заявив, що завдасть відповідного удару в разі розв'язання війни. 26—28 жовтня 1962 р. між лідерами СРСР і США було досягнуто домовленостей, згідно з якими Радянський Союз виводив із території Куби свої ракети й бомбардувальники Іл-28, а США мали зняти блокаду й надати гарантії невтручання у внутрішні справи Куби. 1970-ті рр. у міжнародних відносинах означилася розрядка. Її основними передумовами були: по-перше, між США та СРСР наприкінці 1970-х рр. було встановлено військово-стратегічний паритет; по-друге, у результаті гострих криз і небезпечних регіональних конфліктів керівництво обох наддержав переконалося у згубності «балансування» на межі війни. Розрядка 1970-х рр. заклала основи для подальшого руху до обмеження арсеналів зброї масового знищення. Вона засвідчила можливість досягти домовленості з усіх питань міжнародної безпеки. Новий тип відносин формувався в період 1963—1973 рр. їхньою характерною рисою стали методи мирного врегулювання конфліктів. У липні 1968 р. був відкритий до підписання Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, який набув чинності в 1970 р. На сьогодні його підписали понад 160 країн. У 1995 р. його продовжили безстроково. Проте є держави (Індія, Пакистан, Ізраїль та інші), які з різних обставин відмовилися підписати цей договір. Країни, що підписали договір, можуть розвивати мирну сферу

застосування атомної енергії, але під контролем МАГАТЕ. Розрядка — період у міжнародних відносинах (1970-ті рр.), для якого характерні ослаблення протистояння між СРСР і США й нормалізація відносин між ними, взаємні поступки й компроміси. У цей період вживали заходів з обмеження гонки озброєнь і розвитку співробітництва в різних сферах. Розрядка принесла відчутні зрушення в Європі. Початок їм поклав прихід до влади у ФРН у 1969 р. коаліційного уряду соціал-демократів і вільних демократів на чолі з В. Брандтом. У серпні 1970 р. між ФРН та СРСР була укладена угода, яка ґрунтувалася на відмові німецької сторони від претензій на перегляд європейських кордонів. 3 вересня 1971 р. між СРСР, США, Великою Британією та Францією було досягнуто угоди щодо Західного Берліна, згідно з якою місто отримувало особливий статус і не мало належати ФРН. Угоди також були укладені між НДР і ФРН, Польщею і ФРН, Чехословаччиною і ФРН. Усі сторони відмовлялися від взаємних територіальних претензій. Двосторонні угоди в умовах розрядки. Карикатура на відносини між СРСР та США в умовах розрядки. Ключовою подією розрядки стала Нарада з безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ, із 1995 р. - Організація з безпеки та співробітництва в Європі, ОБСЄ), яка відбувалась у столиці Фінляндії Гельсінкі протягом 1973—1975 рр. Гельсінський процес проходив у три етапи: I етап (3 - 7 липня 1973 р.). - Нарада міністрів закордонних справ виробила порядок денний і визначила основні напрями роботи. II етап (18 вересня 1973 - 21 липня 1975 р.). - Експертна комісія підготувала основні документи наради з питань безпеки, економічних і гуманітарних проблем. III етап (1 серпня 1975 р.). - Керівники 33 європейських держав, а також США й Канади підписали Гельсінський заключний акт. Його серцевиною є Декларація принципів, якими держави-учасники керуватимуться у відносинах. Декларація містила такі принципи: повага до суверенітету; незастосування сили або загрози силою; непорушність кордонів; територіальна цілісність держав; мирне врегулювання суперечок; невтручання у внутрішні справи; повага до прав людини й основних свобод; рівність і право народів розпоряджатися власною долею; співробітництво між державами; сумлінне виконання зобов'язань із міжнародного права. Гельсінська нарада стала переломною подією періоду розрядки. Навіть повернення до конфронтації на початку 1980-х рр. не змогло пересилити значення Гельсінського процесу. Одночасно з поглибленням розрядки в Європі відбулася нормалізація радянсько-американських відносин. У відносинах із СРСР адміністрація Р. Ніксона змінила доктрину «гнучкого реагування» на більш наближену до нових реалій — так зване «реалістичне стримування». Наслідком цього була низка радянсько-американських договорів про відвернення загрози війни, обмеження гонки озброєнь, нормалізацію відносин між двома країнами. У травні 1972 р. - Договір про обмеження систем протиракетної оборони (ПРО). 1972 р. - Угода про заходи в галузі обмеження стратегічних і наступальних озброєнь (ОСО-1). В червні 1973 р. - Угода про запобігання ядерній війні. Президент США Р. Ніксон у Києві. 1972 р. Під час візиту він проголосив тост за «героїв України у воєнний та мирний час». Підписання перших радянсько-американських документів з обмеження стратегічних озброєнь (ОСО-1). 26 травня 1972 р. . Процес розрядки поширився й на інші регіони світу. У 1971 р. у Східній Бенгалії, яка належала Пакистану,

населення за підтримки Індії після тривалої боротьби здобуло незалежність. На політичній карті Азії з'явилася нова держава — Народна Республіка Бангладеш, а Індія перетворилася на регіональну наддержаву. У 1973 р. була укладена Паризька угода щодо В'єтнаму, яка зупинила пряму інтервенцію США проти цієї країни. У 1979 р. було відновлено дипломатичні відносини між США та КНР. У січні 1979 р. в'єтнамські війська повалили владу «червоних кхмерів». Китай у відповідь здійснив напад на В'єтнам, але зазнав поразки (радянські війська в цей час були зосереджені в Монголії та перекинуті у В'єтнам). У 1973 р. відбулася Семиденна арабо-ізраїльська війна, ініціатором якої були арабські країни. Основні бойові дії розгорнулися в районі Суецького каналу. Тоді Єгипет пішов на укладення в 1979 р. сепаратного миру з Ізраїлем у Кемп-Девіді (США). «Семиденна війна», 1973 р. «Червоні кхмери» В'єтнам, 1979 р. Радянський Союз сприяв: приходу до влади уряду С. Альянде в Чилі (1971 р.), перевороту в Ефіопії (1974 р.), приходу до влади прорадянських сил в Анголі й Мозамбіку після «революції гвоздик» у Португалії (1975—1976 рр.), об'єднання В'єтнаму в єдину державу (1975 р.), встановлення прорадянських режимів у Лаосі й Камбоджі, квітневому перевороту в Афганістані (1978 р.), утвердження режиму Д. Ортеги в Нікарагуа (1979 р.). Квітневий переворот в Кабулі, Афганістан, 1978 р. Розрядка не стала довгостроковою політикою. Не було подолано логіку «холодної війни» і підозрілість між великими державами. До кінця 1970-х рр. намітилося різке загострення міжнародного становища. У відповідь на розміщення радянських ракет середньої дальності у Східній Європі НАТО схвалила довгострокову програму збільшення військових витрат на 3 % на рік протягом 20 років і розміщення у Великій Британії, Бельгії, ФРН, Італії 574 крилатих ракет і ракет «Першинг-2». У грудні 1979 р. СРСР здійснив інтервенцію в Афганістан. Дії СРСР засудила світова громадськість, США не ратифікували договір ОСО-2 і наклали ембарго (заборону) на продаж зерна в СРСР. Розрядку було остаточно зірвано. Наприкінці 1970-х рр. відносини між США та Іраном різко загострилися. У лютому 1979 р. в Ірані відбулася революція, у результаті якої було повалено монархію, і влада перейшла до рук фундаменталістського духовенства на чолі з аятолою Хомейні. Події в Ірані завдали серйозного удару по престижу США. На президентських виборах 1980 р. перемогу здобув республіканець Р. Рейган, який пропонував відмовитися від розрядки та провести переозброєння американської армії. Нова американська адміністрація схвалила стратегію «суперництва». Ця стратегія була покликана забезпечити не тільки військову перевагу, але й економічне виснаження СРСР. 23 березня 1983 р. Р. Рейган зробив заяву про розробку в США програми СОІ (стратегічна оборонна ініціатива), яку називали «Зоряними війнами». В Африці ПАР, якій таємно допомагали США та інші країни, здійснювала періодичні збройні інтервенції проти «прифронтових» держав — Анголи, Мозамбіку, підтримувала антиурядові угруповання в цих країнах. На початку 1980-х рр. знову загострився арабо-ізраїльський конфлікт. Цього разу ареною протиборства став Ліван, у якому точилася громадянська війна між християнським і мусульманським населенням. У 1980-ті рр. тривала ірано-іракська війна. Президент Іраку Саддам Хусейн 22 вересня 1980 р. розпочав агресію проти Ірану. Загострення міжнародного становища в першій половині 1980-х рр. було дуже потужним. Радянський Союз закликав до миру й одночасно направляв

свої війська в Афганістан. Президент США оголосив СРСР «імперією зла» і закликав до «хрестового походу» проти комунізму. При цьому значно збільшилися ядерні потенціали країн. Найбільша кількість ядерних озброєнь була зосереджена в Європі: 20 тис. одиниць ядерної зброї, 25 тис. літаків, 120 тис. танків, 11 млн військовослужбовців. У разі широкомасштабного конфлікту, навіть без застосування ядерної зброї, Європа з її 200 атомними реакторами, розвиненою хімічною і нафтопереробною промисловістю перетворилася б на руїни. Яскравим прикладом такого безглуздя було знищення радянськими засобами протиповітряної оборони 1 вересня 1983 р. південнокорейського літака над островом Сахалін, у результаті чого загинуло 296 пасажирів. ЗРИВ РОЗРЯДКИ. ОСТАННІЙ СПАЛАХ «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» Президент США Р. Рейган у своєму виступі перед Національною асоціацією євангелістів США назвав СРСР «Імперією зла» .

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=xJ5GuW8xa7A>

2. <https://www.youtube.com/watch?v=xJ5GuW8xa7A>

Нестача ресурсів для продовження гонки озброєнь і внутрішні труднощі змушували керівництво СРСР шукати нові підходи до вирішення міжнародних проблем. Останній радянський лідер М. Горбачов заявив про «нове політичне мислення». «Нове політичне мислення» — поняття, що з'явилося в період горбачовської «перебудови» у СРСР, основна ідея якого полягала у визнанні того, що ядерна війна не може бути засобом досягнення політичних, ідеологічних та інших цілей; деідеологізація зовнішньої політики, відмова від класової боротьби. СРСР щодо його союзників, а також як свідчення перемоги демократії над тоталітаризмом. Радянська імперія вже не мала економічних ресурсів, щоб продовжувати військове протистояння із Заходом, тому СРСР погодився на взаємне скорочення військ та озброєнь. З цієї ж причини закінчилася війна в Афганістані; улітку 1991 р. укладено договір зі США про обмеження стратегічних наступальних озброєнь. Керівництво СРСР мусило відмовитися від збройного втручання чи дипломатичного тиску під час демократизації країн Східної Європи, а також погодилося не перешкоджати об'єднанню Німеччини. Декомунізація Європи наприкінці 1980-х років привела до розпуску Організації Варшавського договору та виведення радянських військ із східноєвропейських країн. Розпад СРСР завершив «холодну війну» і позитивно вплинув на загальну міжнародну ситуацію. «Холодна війна» у ХХІ ст. суттєво відрізняється від «холодної війни» минулого століття. По-перше, у ХХІ ст. її прояви не обмежуються протистоянням двох держав, наприклад США та Росії, Китаю та США

чи США та Північної Кореї. Напруженість виникає навіть між традиційними союзниками, наприклад між США та європейськими партнерами по НАТО щодо фінансування організації. Ці непорозуміння не визнаються «холодною війною», але вони також позначаються на загальній ситуації у світі. По-друге, у сучасному світі існують ризики не лише ядерних, біологічних і хімічних воєн, успадковані від ХХ ст., а з'явилися нові, зокрема кібератаки терористичних груп. Розроблення й упровадження життєздатної моделі запобігання таким нападам є вкрай важливим завданням у сучасних умовах. Розпад Радянського Союзу, болісний для Росії процес визначення нової ідентичності та місця у світі стали для західних політиків серйозним викликом. У той час, коли США зміцнювали свою роль у світі, розширювали НАТО, вели бойові дії в Югославії, воювали в Іраку, Росія заперечувала нові реалії світу. Проте вона не мала що протиставити Заходу ні в культурному, ні в економічному, ні в політичному сенсах. Єдиним її аргументом у «холодній війні» була успадкована від СРСР ядерна зброя. Отже, ракети НАТО, розміщені в Чехії та Польщі, військова присутність Північноатлантичного альянсу в країнах Балтії мають стримувати експансіонізм Росії. Після двох чеченських воєн (1994–2009) у межах власних кордонів у серпні 2008 р. Росія здійснила акт агресії проти Грузії. Використавши як привід збройне протистояння влади із сепаратистами в Південній Осетії, регулярні російські війська без оголошення війни вторглися у Грузію. Танкові підрозділи, артилерія та авіація росіян не лише атакували грузинську армію та військові бази, а й бомбардували грузинські міста й об'єкти життєзабезпечення. Російські війська окупували декілька великих грузинських міст, танкові колони рушили до столиці — м. Тбілісі. У найбільш напружений час за посередництва західних держав наступ був зупинений. Проте й дотепер російські війська перебувають на частині грузинської території. У вересні 2008 р. Грузія розірвала дипломатичні відносини з Росією. буває ознак «холодної війни», є конфліктом світоглядів і цінностей. Уторгнення у 2014 р. Росії в Україну, утручання в громадянську війну в Сирії на стороні правлячого режиму відновили атмосферу «холодної війни» між Заходом і Москвою. Керівництво Російської Федерації застосувало силу, демонстративно протиставляючи Росію Сполученим Штатам Америки та Європейському Союзу. У відповідь на агресивну війну

Росії проти України, анексію українського Криму та воєнні дії в Сирії Захід запровадив проти Росії санкції та посилив економічний та дипломатичний тиск. Російські «санкції у відповідь» — театралізоване знищення на території держави продуктів харчування, вироблених у США та країнах ЄС, — були розраховані на жителів Росії, вони не вплинули на економіку опонентів. Натомість односторонній вихід Росії з договору 1990 р. щодо обмеження звичайних озброєнь у Європі, військові маневри й посилення російських збройних сил поблизу кордонів країн-членів НАТО, демонстративне розгортання армійського угруповання в Арктиці мали значно серйозніші наслідки. У відповідь Північноатлантичний альянс збільшив контингент своїх сил у Європі й провів військові навчання, розглядаючи Росію як імовірного противника. Періодично ускладнюються також американо-китайські відносини. Китай у ХХІ ст. прагне стати світовим лідером і зазіхає на роль США в міжнародних відносинах. Зміцнюються позиції КНР у Південнокитайському морі. Незважаючи на санкції ООН, застосовані до Північної Кореї щодо її ядерної програми, Китай активно торгує з КНДР, оскільки це відповідає його інтересам. Також Китай послідовно нарощує воєнний потенціал. Напруженими залишаються відносини між Північною (КНДР) і Південною Кореєю (РК). Збройні зіткнення між двома країнами неодноразово загрожували масштабним воєнним конфліктом на півострові. У 2018 р. у результаті зустрічей лідера КНДР Кім Чен Ина та президента Південної Кореї Мун Чже Іна з'явилася надія на поліпшення відносин між двома державами й установами миру на Корейському півострові. Дестабілізуючим чинником у Європі було поновлення у 2016 р. збройного конфлікту між Вірменією (союзником Росії) та Азербайджаном (союзником Туреччини) у Нагірному Карабасі — невизнаному світом анклаві всередині Азербайджану з переважанням у ньому вірменського населення. У 1994 р. між учасниками конфлікту було підписано перемир'я. До квітня 2016 р. активні бойові дії не поновлювалися. Після початку конфлікту у 2016 р. Вірменія та Азербайджан повідомили про десятки вбитих і поранених, обмінялися звинуваченнями у використанні важкого озброєння, танків та артилерії, а також країни звинуватили одна одну в початку бойових дій. Генеральний секретар ООН, глава зовнішньої політики ЄС, державний секретар США закликали обидві країни

дотримуватися режиму незастосування зброї. Після майже тижневих бойових дій Азербайджан і підтримувана Вірменією невизнана «Нагірно-Карабаська Республіка» домовилися про перемир'я. Певний час після краху СРСР і «світової системи соціалізму» існувало якщо не політичне, то економічне й культурне переважання колективного Заходу на чолі зі США. Саме цю ситуацію охарактеризували як однополюсний світ. США намагалися за допомогою різних способів підтвердити свій статус світового лідера. Наприклад, у 1991 р. США взяли участь у іраксько-кувейтській війні й витіснили з країни війська іракського диктатора Саддама Хусейна. Наприкінці XX — на початку XXI ст. за президенства Б. Клінтона, а потім Дж. Буша США проводили дуже активну зовнішню політику. Під тими чи іншими приводами США активно втручалися у міжнародні справи, демонструючи намір залишатися провідним гравцем на світовій політичній арені. У XXI ст. світ стає багатополюсним. Європейський Союз — один з центрів багатополюсного світу, що вибудовується. Після розпаду СРСР, об'єднання Німеччини та вступу до ЄС більшості східноєвропейських держав Європейський Союз претендує на роль самостійного гравця на міжнародній політичній арені. Посилює європейські амбіції зовнішньополітичний курс президента США Д. Трампа на самоусунення США від участі у важливих міжнародних програмах і процесах. Наприклад, Д. Трамп оголосив про намір США вийти з Паризької угоди 2015 р. про клімат, а також заявив європейським країнам, що вони мають надавати більше коштів НАТО. За таких обставин Західна Європа дедалі самостійніше діє на міжнародній арені, зберігаючи союзницькі відносини із США. Ще одним центром багатополюсного світу є Китай. КНР досягла такого рівня військово-технологічного розвитку, що може протистояти будь-якому супротивникові. Країна має достатній потенціал для здійснення контролю й успішного ведення бойових дій не тільки в морських акваторіях, що прилягають до китайського узбережжя, а й у тих районах Тихого океану, де донедавна домінував військовий флот США. Отже, у другому десятилітті XXI ст. продовжується процес формування багатополюсного світу.

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=bn2gvcovQ68>

Д/з: §§22-24.